

УДК 342.951:351

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.53>

ДИСКУСІЙНІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ДІЯМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Дем'янчук Ю.В.,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права факультету менеджменту та права
Вінницького національного аграрного університету
ORCID: 0000-0002-7695-6338

Сидоренко В.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права та соціально-поведінкових наук
Відокремленого структурного підрозділу закладу вищої освіти
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»»
Білоцерківського інституту економіки та управління
ORCID: 0000-0002-5726-1303

Добренька Н.В.,

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри права та соціально-поведінкових наук
Відокремленого структурного підрозділу закладу вищої освіти
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»»
Білоцерківського інституту економіки та управління
ORCID: 0000-0003-4480-3537

Дем'янчук Ю.В., Сидоренко В.В., Добренька Н.В. Дискусійні теоретичні аспекти протидії корупційним діям в умовах воєнного стану в Україні.

В історичній ретроспективі в нашій державі побудована власна національна система безпеки України, що декларує загальноприйняті норми міжнародного права, що дозволило державі заснувати власну європейську ідентичність і запустити складний процес трансформації суспільства та системи національної безпеки. Події останніх років в Україні визначають корупцію в умовах воєнного стану в Україні, як загрозу національній безпеці державі України в цілому. У зазначеному контексті Президент України визнав повільну боротьбу з корупцією в умовах воєнного стану в Україні головною перешкодою на шляху розвитку української державності. Корупція в умовах воєнного стану в Україні визнає як супутнє явище низького рівня політичної конкуренції. Нерівномірне зростання економічних показників держави, слабке громадянське суспільство та неефективність роботи інституцій становлять передумови для розвитку рівня корупції в Україні. Узаємоінтеграція вищезазначених факторів призводить до формування нових видів корупції в умовах воєнного стану в Україні. Високий рівень корупції існує на всіх рівнях системи адміністративного управління та руйнує її основи.

Особливої уваги для нашої держави набуває проблема запобігання і протидії корупції саме в умовах воєнного стану в Україні. Фахівці Міжнародної громадської організації Transparency International Ukraine наголошують, що уніфікованої стратегії запобігання корупції не існує, адже кожна держава має самостійно розробляти й удосконалювати заходи щодо запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні. У зв'язку з цим ефективна протидія корупції в умовах воєнного стану в Україні на всіх рівнях сприятиме докорінним змінам у державі загалом.

У ході дослідження розглянуто актуальні в науковому плані питання запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні, що мають системний характер, зокрема: адміністративно-правові характеристики корупційних злочинів, оскільки законодавцем адміністративні корупційні правопорушення не визначено як суспільно небезпечні, проте вони завдають певної шкоди матеріального, морального чи іншого характеру суспільним відносинам, межі якої визначаються відповідно до Закону України „Про запобігання корупції“, згідно документу їх віднесено до іншої групи правопорушень, зокрема „правопорушень, пов'язаних із корупцією“, законодавець це трактує як „діяння, що не містять ознак корупції, але порушують установлені даним законом вимоги, заборони та об-

меження, вчинені особою, зазначеною в частині першій статті 3 даного закону, за які законом встановлено адміністративну, дисциплінарну або цивільно-правову відповідальність”; проблеми протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні; адміністративну відповідальність за окремі види корупційних злочинів; конфлікт інтересів в умовах воєнного стану в Україні; реформування системи органів державної влади. Під час виконання дослідження аналізувалися класичні й авторські підходи до розробки адміністративно-правових засад запобігання і протидії корупції, використано позитивний теоретичний і практичний зарубіжний досвід.

Актуальність запропонованого дослідження полягає в тому, що науковці звертають увагу на вирішення проблем корупції в окремих напрямках, а конкретно до цього часу не здійснювалося вирішення проблеми запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні з урахуванням концептуального підходу, який би забезпечував ефективне функціонування заходів запобігання і протидії корупції на основі запропонованої автором моделі адміністративно-правових засад запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні, що й зумовило вибір даної теми статті.

Ключові слова: модель адміністративно-правових засад, воєнний стан, російська федерація, адміністративно-правові аспекти, проблема корупції, адміністративне управління, державний вплив, особистість, теоретичні аспекти, дискус.

Demianchuk Y.V., Sydorenko V.V., Dobrenka N.V. Debatable theoretical aspects of combating corruption in the conditions of martial law in Ukraine.

In historical retrospect, our country built its own national security system of Ukraine, which declares generally accepted norms of international law, which allowed the country to establish its own European identity and launch a complex process of transformation of society and the national security system. The events of recent years in Ukraine define corruption in the conditions of martial law in Ukraine as a threat to the national security of the state of Ukraine as a whole. In this context, the President of Ukraine recognized the slow fight against corruption in the conditions of martial law in Ukraine as the main obstacle to the development of Ukrainian statehood.

In the course of the study, the issues of preventing and countering corruption in the conditions of martial law in Ukraine, which are of a systemic nature, are considered in the scientific plan, in particular: administrative and legal characteristics of corruption crimes, since administrative corruption offenses are not defined

by the legislator as socially dangerous, but they cause certain damage material, moral or other social relations, the boundaries of which are defined in accordance with the Law of Ukraine „On Prevention of Corruption”, according to the document they are classified as another group of offenses, in particular „offences related to corruption”, the legislator interprets this as „acts that do not contain signs of corruption, but violate the requirements, prohibitions and restrictions established by this law, committed by the person specified in the first part of Article 3 of this law, for which the law establishes administrative, disciplinary or civil liability”; problems of combating corruption in the conditions of martial law in Ukraine; administrative responsibility for certain types of corruption crimes; conflict of interests in the conditions of martial law in Ukraine; reforming the system of state authorities. During the research, classical and author’s approaches to the development of administrative and legal principles for the prevention and counteraction of corruption were analyzed, and positive theoretical and practical foreign experience was used.

The relevance of the proposed research lies in the fact that scientists are paying attention to the solution of corruption problems in certain areas, and specifically, until now, the problem of preventing and countering corruption in the conditions of martial law in Ukraine has not been solved, taking into account the conceptual approach that would ensure the effective functioning of prevention measures and combating corruption based on the author’s proposed model of administrative and legal principles for preventing and combating corruption in the conditions of martial law in Ukraine, which led to the choice of this topic of the article.

Key words: anti-corruption, law, Russian Federation, administrative and legal aspects, model of struggle, retrospective of development problems, state influence, person, protection of rights, public law.

Постановка проблеми. Корупція явище досить складне та багатогранне, на сьогодні немає єдиного та чіткого визначення корупції в умовах воєнного стану в Україні. У теорії адміністративного права існує два підходи до аналізу відповідного явища корупції в умовах воєнного стану в Україні. Прихильники традиційного підходу аналізують корупцію в умовах воєнного стану в Україні з позиції взаємодії двох сторін.

Відзначено, що інтерес до корупції зростає упродовж останніх років, це зумовлено єдиною думкою вчених і дослідників щодо негативних наслідків цього явища, зокрема, це руйнує громадянське суспільство та демократію, ускладнює економічний розвиток країни в цілому.

Проаналізувавши нинішній стан в Україні, можна стверджувати, що поки не подолана корупція, не відновлена довіра до державної й судової влади (виступ академіка НААН України Г. Калетніка) [1].

Нерівномірне зростання економічних показників держави, слабе громадянське суспільство та відсутність інституцій становлять передумови стійкого рівня корупції в Україні [2, с. 278].

Таким чином, на основі аналітичного огляду наукових праць проблеми корупції, постає необхідність вивчення особливостей корупції із метою розробки та визначення ефективних засобів запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні в межах адміністративно-правових відносин.

Стан опрацювання. Нормативно-правове забезпечення дослідження протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні складають наукові доробки вчених, які вивчали явище корупції із різних позицій: Бусол О.Ю. [3], Дем'янчук Ю.В. [4], Калетнік Г.М. [1], Костицький В.В. [5], Маньгора Т.В. [6], Невмержицький Є.В. [7], Суббот А.І. [8].

Під час опрацювання проблематики протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні та виконання даної статті враховано досвід вищезазначених наукових доробок учених щодо:

- концепції протидії корупційній злочинності в Україні (Бусол О.Ю.);
- впливу корупції на економічний розвиток України (Дем'янчук Ю.В.);
- не подолання корупції; не відновлення довіри до державної й судової влади (Калетнік Г.М.);
- виокремлення правових аспектів місцевого самоврядування як окремої гілки публічної влади (Костицький В.В.);
- правового регулювання гендерної рівності в українському законодавстві (Маньгора Т.В.);
- явища корупції (Невмержицький Є.В.);
- адміністративно-правових засад запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні (Суббот А.І.).

Метою статті є системна побудова удосконалення діючої правового базису адміністративних правопорушень у сфері корупції протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні; удосконалення системи державних замовлень, механізмів приватизації, оренди державного майна; здійснення подальшого вдосконалення правової системи з метою запобігання і протидії корупції у всіх сферах суспільного життя; забезпечення кадрової політики на засадах конкурсного відбору, розробка та запровадження єдиних загальних правил просування по службі; розробка механізму щодо заборони державним службовцям усіх рангів брати участь у підприємницькій діяльності;

розроблення та впровадження системи розвитку інститутів громадянського суспільства, запобігання і протидії чинникам корупції; висвітлення у ЗМІ різних аспектів запобігання і протидії корупції; створення громадських формувань антикорупційного спрямування, надання їм підтримки та допомоги.

Виклад основного матеріалу. Ретроспектива проблеми розвитку та становлення адміністративно-правових заходів запобігання і протидії корупції полягає в історичній основі державної політики у сфері запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні, що складають напрями впливу на передумови корупції.

Серед яких визначено регулювання економічних і соціальних процесів за рахунок зниження державного впливу; реагування на корупційні зловживання; додержання принципів рівності, законності, справедливості; запровадження механізму громадського обговорення та залучення громадянського суспільства до контролю за додержанням Антикорупційного законодавства; залучення представників іноземних установ для здійснення заходів антикорупційного спрямування в Україні; розширення сфери застосування фіксованих платежів, удосконалення системи оподаткування малого та середнього бізнесу; розширення повноважень антимонопольних комітетів, сприяння розвитку конкуренції на внутрішньому ринку країни; удосконалення системи державних замовлень, механізмів приватизації, оренди державного майна; здійснення подальшого вдосконалення правової системи з метою запобігання і протидії корупції у всіх сферах суспільного життя; забезпечення кадрової політики на засадах конкурсного відбору, розробка та запровадження єдиних загальних правил просування по службі; розробка механізму щодо заборони державним службовцям усіх рангів брати участь у підприємницькій діяльності; розроблення та впровадження системи розвитку інститутів громадянського суспільства, запобігання і протидії чинникам корупції; висвітлення у ЗМІ різних аспектів запобігання і протидії корупції; створення громадських формувань антикорупційного спрямування, надання їм підтримки та допомоги.

Таким чином, задля забезпечення запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні, виокремлено фактори, що сприяють поширенню корупції: економічні, політичні та соціологічні.

Указується на актуальність установа проблемі понятійно-категоріального апарату у сфері запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні, оскільки дані терміни та поняття спричиняють неоднозначність тлумачення нормативно-правових актів. Розмежовано

такі поняття, як „запобігання корупції“, „проти-дія корупції“, „воєнний стан в Україні“.

Установлено юридичні особливості та теоретичний зміст адміністративно-правових заходів запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні.

Відзначено, що вирішення питань ефективності антикорупційних заходів лежить у площині створення злагодженої системи взаємодії органів і підрозділів установ державної влади. Подолання зазначених причин убачаємо в розробці нормативно-правових актів, які б здійснювали узгодження правоохоронних, координаційних і державних органів.

Установлено, що адміністративне законодавство, на відміну від кримінального, підпорядковується не лише державі, а й її суб'єктам. Проте, видається, що адміністративні правопорушення, що мають саме державне значення, до яких належить установлення адміністративної відповідальності, в тому числі за порушення правил і норм, передбачених Законами й іншими нормативно-правовими актами України, обумовлено предметами „корупційності“ того чи іншого типу поведінки знаходяться виключно в компетенції держави.

Констатовано, що процес формування громадянського суспільства в Україні вже відбувається: розвиток ринкових відносин і ринкової інфраструктури, структуризація соціальної і політичної ланок суспільства. Ці обставини й складають соціальні передумови створення та розвитку громадянського суспільства. Міжнародний досвід подолання корупції свідчить, що розвинуті країни, яким удалося суттєво вплинути на зниження поширення корупції проходили такий само шлях розбудови громадянського суспільства.

Досліджено правосуб'єктність даної категорії, що охоплює види адміністративно-правових засобів запобігання та протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні. Серед видів адміністративно-правових засобів запобігання та протидії корупції важлива роль належить розробці законів прямого призначення. Такі закони мають чітко визначати повноваження, права та обов'язки, способи взаємодії органів і підрозділів державних установ. Ефективність усіх даних зусиль значною мірою залежить від здійснення політичних, економічних і державно-правових реформ.

Антикорупційні акти визначено як такі, що ухвалюються в законодавчому або виконавчому процесі на підставі односторонньої владної інструкції, спрямованої на встановлення, регулювання або скасування конкретних правовідносин уповноважених осіб виконувати функції держави, з метою реалізації законів України та запобігання корупції. Як засіб запобігання і про-

тидії корупції в Україні адміністративні акти виконують превентивні функції. Нормативно-правові акти містять окремі положення правозастосовної діяльності органів, уповноважених здійснювати реалізацію антикорупційних заходів. Серед превентивних антикорупційних заходів слід зазначити такі, як Постанови по справі про адміністративне правопорушення, які знаходяться у компетенції прокурора або його заступника, Протокол про корупційне правопорушення або Постанова про відкриття провадження. Головна мета таких адміністративних актів полягає у керуванні державними органами, діяльність яких не регламентується Законом у питаннях запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні.

Висновки. У висновках на основі детального вивчення й аналізу адміністративно-правових заходів протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні, а також з урахуванням проблемних дискусійних аспектів, що виникають під час правового регулювання запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні, вирішено завдання наукового дослідження й апробовано нові засади в лінгвістично-юридичному аспекті адміністративно-правових засад запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні, його дискусійних теоретичних аспектів, сутності запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні, розроблено модель запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні, що надало в подальшому змогу зробити підсумок наступних науково-теоретичних висновків:

1. Запропонована нами модель адміністративно-правових засад запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні, що ґрунтується на елементах визначені засадами запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні, які представляють основи національної доброчесності, зокрема: засоби масової інформації, громадянське суспільство та правовий простір, дозволяють системно впливати на корупцію. Якщо один або кілька інструментів виявляються неефективними, схема руйнується, і сталий розвиток, верховенство права й якість життя зникають. Якщо, завдяки історичним обставинам, інструменти мають різну силу впливу, вони повинні підтримувати та доповнювати один одного. Більше того, відповідні принципи повинні бути обґрунтовані обізнаністю громадськості та цінностями суспільства для їх стійкої дії. Якщо громадськість є апатичною, та система позбавлена цінностей, цілість схеми також буде під загрозою.

2. Обґрунтовано необхідність упровадження перспективних засад запобігання і протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні з урахуванням досвіду розвинутих країн. Уважаємо,

що заходів уживаних замало, оскільки західні антикорупційні заходи виявилися недостатньо ефективними та не змогли ні в минулому, ні сьогодні перешкодити зростанню корупції на Заході.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вебсайт Вінницького національного аграрного університету. URL: <https://vsau.org/novini/novini-vnau/vseukraiinska-naukovo-praktichna-konferencziya-%C2%ABtransformacijna-dinamika-rozvitku-agropromislovogo-virobnictva%C2%BB> (дата звернення: 14.05.2024).
2. Demianchuk Yu., Savchenko L., Subbot A. Influence of corruption on the economic development of Ukraine in terms of reformation: a retrospective analysis. *Baltic Journal of Economic Studies*. Riga: Publishing House „Baltija Publishing”. 2018. Vol. 4. Issue 3. P. 276–282. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-3-276-282>.
3. Костенко О.М., Бусол О.Ю. Концепція протидії корупційній злочинності в Україні потребує нових підходів: основні тези. *Публічне право*. 2016. № 2 (22). С. 143–151. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4343df2e-3f1c-4258-8c3c-b4853e624ff5/content> (дата звернення: 14.05.2024).
4. Дем'янчук Ю.В. Адміністративно-правові засади запобігання і протидії корупції у системі державної служби України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2020. URL: http://77.244.44.155/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe? (дата звернення: 14.05.2024).
5. Костицький В.В. Місцеве самоврядування як окрема гілка публічної влади. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2018. № 1. С. 48–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VAPSV_2018_1_10.
6. Маньгора Т.В., Піковська Т.В. Правове регулювання гендерної рівності в українському законодавстві. *Журнал Інформація і право*. 2022. № 3 (42). С. 156–163. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.3\(42\).270257](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.3(42).270257).
7. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: Причини, наслідки, механізми протидії: Монографія. Київ: КНТ, 2008. 363 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001932 (дата звернення: 14.05.2024).
8. Дем'янчук Ю.В., Суббот А.І. Актуальні проблеми стану дослідження адміністративно-правових засад запобігання і протидії корупції в системі державної служби України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2022. № 1 (47). С. 37–43. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2022-1-7911>.